

5-9 Sinf O'quvchilari Kognitiv Jarayonlari Shakllanishida Ta'lim Va Tarbiyaning Pedagogik Va Psixologik O'rni

Xudoyazarova Moxira Xakimovna¹

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktab yillarida bolalarning psixologik kognitiv jarayonlarini rivojlantirishdagi qiyinchiliklar muhokama qilinadi. U kognitiv jarayonlarning xususiyatlarini tavsiflaydi va maktab yoshidagi bolalarda kognitiv jarayonlarning rivojlanish xususiyatlarini aniqlaydi. Muallif maktab o'quvchilarining kognitiv faolligini oshiradigan va ularning bilim qobiliyatlarini rivojlantirishni ta'minlaydigan o'yin va mashqlarni o'tkazishning samarali usullarini o'rganadi. Maqolada maktab o'quvchilarining kognitiv jarayonlarini sinfdan tashqarida ham psixologik faoliyat va o'yinga asoslangan ta'lim orqali oshirish mumkinligini ta'kidlab, kognitiv jarayonlar darsdan tashqari va o'yin jarayonida rivojlantirilsa, diqqat, xotira, fikrlash, tilni tushunish va tasavvurning yaxshilanishi ta'kidlangan. asoslangan o'quv faoliyati.

Kalit so'zlar: kognitiv jarayon, intellektual faoliyat, pedagogik xususiyat, psixologik faoliyat.

KIRISH

Hozirgi vaqtda bolalarning shaxsiy qobiliyatlarini shakllantirish va hayotga ijodiy munosabatini shakllantirishga yordam beradigan tadbirlarni targ'ib qilish, turli innovatsion ta'lim dasturlarini amalga oshirish, bolalarga insonparvarlik munosabatini tarbiyalash dolzarb vazifaga aylanmoqda. Maktab ta'limi nafaqat umumiy ta'lim muassasasining sharoitlari va o'ziga xos xususiyatlari, balki yangi mikro-jamoalarda muloqotning o'ziga xos xususiyatlariga ijtimoiy-psixologik moslashishdir. Ta'lim va rivojlanish faoliyati barcha yoshda, ayniqsa maktabning birinchi yillarida hal qiluvchi ahamiyatga ega, chunki bunda keyingi ta'lim uchun zarur bo'lgan muhim kognitiv jarayonlarni rivojlantirish uchun asosiy shart-sharoitlar yaratilgan. Tashabbuskorlik, mas'uliyat, mustaqillik, qat'iyatlilik, intizom kabi bilish jarayonlari shakllansa, u shaxsning eng yuksak rivojlanishiga olib keladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Psixikaning keyingi rivojlanishida, ayniqsa, maktab yillarida kognitiv muhitdagi o'zgarishlar katta rol o'ynaydi. Biroq, bugungi kunda bu jarayon ko'pincha o'z-o'zidan sodir bo'ladi. Ko'pgina bolalarda o'zboshimchalik bilan e'tibor, xotira va intellektual faoliyatni tartibga solish qobiliyati yetarli darajada rivojlanmagan. Haqiqiy rivojlanish ko'pincha normal sharoitlarda o'z-o'zidan harakat qilish usullaridan ataylab harakat qilish usullariga o'tish bilan birga keladi. Talabalar bilan ishlaydigan psixologlar ko'pincha bolalarning bilish jarayonlarini maqsadli shakllantirish vazifasini o'z zimmlariga oladilar.[1]

Zamonaviy maktablarda ta'lim darajasi va ta'lim jarayoni asosan bolaning yoshi va psixologik rivojlanishi bilan belgilanadi. Maktab o'quvchilarining psixologik-pedagogik tayyorgarligi har bir bolaning tarbiyasi, ijodiy va kognitiv qobiliyatlari nuqtai nazaridan individual imkoniyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. Bu, ayniqsa, bolaning kognitiv qobiliyatlarini, xususan, ularning o'quv jarayonlari va bilim sub'ekti sifatida o'z-o'zini rivojlantirishni rivojlantirishga qaratilgan shaxsni maqsadli ta'lim va tarbiyalash boshlangan erta maktab yillarida juda muhimdir.

Adabiy asarlarni o'rganish mavzu bo'yicha o'rganilgan ma'lumotlarni tahlil qilish va umumlashtirish imkonini beradi, sinfdan tashqari mashg'ulotlarda psixologik darslar va mashqlarni o'yin shaklida yaratish va ulardan foydalanish ularni rivojlantirishning nazariy asoslarini aniqlash imkonini beradi.

¹Muallif: Osiyo Xalqaro UNIVERSITETI 1-kurs magistranti

Adabiy asarlar tahlili va o'quv amaliyoti maktab o'quvchilarining kognitiv faolligini oshirishga qaratilgan o'yinlar to'plamini ishlab chiqish zarurligini ko'rsatdi.

Har xil turdagi mashqlar bolaning psixofiziologik holatiga, bolalarda muayyan odatlarning shakllanishiga yoki shaxsiy rivojlanish jarayoniga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ular o'quvchining muayyan o'yin rolini bajarishda boshdan kechirishi mumkin bo'lgan psixologik stress darajasiga ta'sir qiladi, bu xatti-harakatlarning o'zgarishiga olib keladi va asab tizimining ishiga ta'sir qiladi. Psixologik stress bolalikdan boshlanishi mumkin. Bunday vaziyatlarda o'yin mashqlari juda foydali, chunki ular bolaning faolligiga hissa qo'shadi va stressga chidamliligini oshiradi.[2]

An'anaviy o'qitish usullariga qaraganda, o'yin shaklida taqdim etilganda, talabalar ko'proq tushunchalarni eslab qolishadi va tezroq tushunishadi. O'yinga asoslangan darslar o'rganishni qiziqarli va qiziqarli o'yinlar bilan birlashtiradigan, natijada o'rganish va saqlashni kuchaytiradigan faoliyat sifatida tushuntiriladi.

O'yinlardan foydalanish darsdan tashqari mashg'ulotlarda kognitiv jarayonlarni shakllantirish usuli sifatida muhim ahamiyatga ega. Talabalar o'yin shaklida taqdim etilgan o'quv materialiga ishtiyoq bilan kirishadilar, barcha topshiriqlar va o'yinlarni ishtiyoq bilan bajaradilar, bu esa ijobiy natijalarga olib keladi. Bolalar tabiiy ravishda o'yin elementlariga jalb qilinadi, ular orqali ular o'z dunyosini o'rganadilar, shuning uchun kognitiv jarayonlar (qiziqish, xotira, fikrlash, tasavvur, tushunish va muloqot) darslarda o'yinga asoslangan faoliyat va vazifalar orqali rivojlanadi.

Agar quyidagi shartlar bajarilsa, o'yin ko'rinishidagi mashg'ulotlar kerakli natijalarni beradi:

1. Ta'lim insonga yo'naltirilgan bo'lishi kerak, yuksak axloqiy va kognitiv maqsadlarga intilishi kerak.
2. Darsni rejalashtirishda turli yoshdagi bolalarning psixologik va pedagogik xususiyatlarini hisobga olish kerak.
3. O'yinlarning tarbiyaviy va tarbiyaviy ta'siri o'qituvchi-psixologning pedagogik mahoratiga tayangan holda rejalashtirish va amalga oshirish uslubiga mos kelishi kerak.[3]

Kognitiv jarayonlarning rivojlanishiga hissa qo'shadigan va bolalarning e'tiborini tortadigan psixologik faoliyatni tahlil qiladigan bo'lsak, birinchi navbatda bolalar o'yin faoliyatiga qiziquvchanligini ta'kidlash kerak. Faoliyat bilan shug'ullanish ularga qoniqish hissini beradi. Faoliyat o'yin shaklida taqdim etilganda, didaktik va rivojlanish vazifalari bola tomonidan yanada muvaffaqiyatli amalga oshiriladi, chunki asosiy e'tibor o'yin harakatlarini rivojlantirish va o'yin qoidalariga rioya qilishga qaratilgan.

Bunday tadbirlar bolalarning kognitiv qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi: diqqat, xotira, kuzatish va fikrlash. Ular bolalarga mavjud bilimlarni turli o'yin vaziyatlarida qo'llashga o'rgatadi, turli kognitiv jarayonlarni faollashtiradi va bolalarga hissiy qoniqish beradi.

Psixologik faoliyat dasturiy masalalarni hal qilish uchun psixologik o'yinlarda mashqlarni loyihalash asosida ishlab chiqiladi. Birinchidan, sinflar tashkiliy nuqtai nazardan tahlil qilinadi: didaktik vazifalar, mazmun, qoidalar. Tanlangan mashg'ulotlar yoki mashqlar kuchaytirishga, aniqlashtirishga, kengaytirishga yordam beradi va eng muhimi, faoliyat yoki mashqlar shunchaki o'yinga aylanib qolmasligini ta'minlaydi. O'qituvchilar o'yin tezligini qanday saqlashni, yuqori tezlikni saqlashni va har bir bolaga berilgan vazifani bajarishda faol ishtirok etish imkoniyatini berishni diqqat bilan ko'rib chiqadilar.

Bolalarning kognitiv faoliyatini shakllantirish va boshqarish psixolog uchun to'plangan psixologik tajribani yaratishga yordam beradi, diqqat bilan kuzatish, tahlil qilish, bilimlarini kengaytirish, qiziquvchanlik va kuzatish qobiliyatini oshirish, atrofdagi dunyoni tushunishni chuqurlashtirishga yordam beradi.[4]

Darhaqiqat, maktab yoshidagi bolalar psixologik rivojlanish darajasida sezilarli darajada farqlanadi. Bu farqlar ularning intellektual, hissiy va shaxsiy rivojlanishida yaqqol namoyon bo'ladi. Natijada, ularning shunga o'xshash baholash va psixodiagnostik vaziyatlarga javoblari farq qilishi mumkin va

shuning uchun ularning bunday vaziyatlarga yondashuvi individual ehtiyotkorlik bilan hal qilinishi kerak.

Shuning uchun, har qanday psixodiagnostika usullarini o'quvchilarga qo'llashdan oldin, bolaning psixologik rivojlanishining haqiqiy darajasini to'g'ri baholash uchun texnikaning soddaligi va intellektual maqsadga muvofiqligiga ishonch hosil qilish juda muhimdir.

Psixologik-pedagogik adabiyotlar va yozma ishlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ta'lim va rivojlanish faoliyati barcha yoshdagilarda, ayniqsa, maktabning birinchi yillarida hal qiluvchi ahamiyatga ega, chunki bu davr kognitiv rivojlanish uchun zarur bo'lgan asosiy shart-sharoitlarni rivojlantirish uchun zarurdir. Maktablarda ta'lim o'quvchilarni o'rganishning keyingi bosqichlarida boshlanadi va tugaydi. Kognitiv jarayonlar tashkilotchilik, mas'uliyat, mustaqillik, faollik va intizom kabi shaxsiy fazilatlarni tarbiyalashda sezilarli darajada rivojlanadi.

Dastlabki maktab yillarida sodir bo'ladigan kognitiv sohadagi o'zgarishlar psixikaning to'liq rivojlanishi uchun juda muhimdir. Biroq, so'nggi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu o'zgarishlar ko'pincha hozirgi erta ta'lim tizimida o'z-o'zidan sodir bo'ladi. O'quvchilar maktabda o'qishning dastlabki bosqichlarida o'sib borayotganligi sababli, ko'pgina bolalar o'zboshimchalik bilan diqqatni, xotirani va intellektual faoliyatni tartibga solish qobiliyatini yetarlicha rivojlantirmagan. Haqiqiy rivojlanish ko'pincha standart sharoitlarda stereotipik xulq-atvor namunalarni assimilyatsiya qilish bilan to'sqinlik qiladi. Shu sababli, boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan ishlaydigan psixologlarga ko'pincha bolalarning o'quv jarayonlarini maqsadli ravishda oshirish vazifasi yuklanadi.

Zamonaviy ta'lim muassasalarida o'qitish va ta'lim darajasi birinchi navbatda individual rivojlanish psixologiyasi va bolaning yoshiga mos keladi. Har bir bolaning individual rivojlanish imkoniyatlari, ijodiy va kognitiv qobiliyatlari maktablarda psixologik-pedagogik treninglar orqali hal qilinadi. Bu, ayniqsa, maqsadli ta'lim boshlangan maktab yillarida, o'rganish asosiy faoliyatga aylanganda, bolaning kognitiv xususiyatlari va fazilatlariga, ayniqsa, o'quv jarayoniga va ularning sub'ekt sifatidagi roliga munosabatini shakllantirishda juda muhimdir.[5]

XULOSA

Akademik jihatdan ustun bo'lgan talabalar odatda kognitiv rivojlanishning o'rtacha darajada yuqori darajalariga ega va odatda, kognitiv rivojlanish darajasi yuqori bo'lgan talabalar yaxshi akademik natijalarga erishadilar. Kognitiv rivojlanish sohasida olingan bilimlardan insho yozish, testlar yaratish, kurs materiallarini tayyorlash, seminarlarda qatnashish, ota-onalar yig'ilishlarida qatnashish, shuningdek, kasbiy va ilmiy faoliyatda foydalanish mumkin. Ishning ahamiyati olingan bilim va topilmalarni qo'llashda: maktablarda o'quvchilarning fanlarni o'zlashtirishini yaxshilash va o'quv materiallarini saqlash samaradorligini oshirishdan iborat.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Aksyuchenko V.P. O'smirlarda umumiy ta'lim ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonida kognitiv faollikni rivojlantirish: Sci. - M., 1987. 16 b.
2. Talabalarning o'quv va kognitiv faoliyatini faollashtirish // Universitetlararo ilmiy ishlar to'plami - L., 1984. - 144 b.
3. Amonashvili Sh.A. Boshlang'ich maktabda o'quvchilarning kognitiv faolligini rivojlantirish // Psixologiya savollari. 1984. - No 5 - B. 36 - 41.
4. Urusova, A.M. Talaba psixologini kasbiylashtirish sub'ekti sifatida rivojlantirishni psixologik qo'llab-quvvatlash / A.M. Urusova // Zamonaviy pedagogik ta'lim muammolari. - 2018 yil - 61-2-son. - 315-318-betlar.
5. Grodskaya N.V. Kichik yoshdagi maktab o'quvchilaridagi ta'lim harakatlarining samaradorligini ularning kognitiv faolligini rivojlantirish sharti sifatida o'rganish - M.: Ta'lim, 1987.-260 b.

